

Седельніков К.К.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

В статті розкрито теоретичні основи формування конкурентоспроможної регіональної політики. Розглянуто сутність поняття регіональної політики. Визначено, що під регіональною політикою варто розуміти своєрідний комплекс цілей та завдань владних органів на державному, регіональному та муніципальному рівнях, а також суб'єктів господарської діяльності, діяльність яких має на меті забезпечити сприятливі передумови для самостійного розвитку територій, територіального соціально-економічного балансу в державі, при цьому дотримуючись державних, регіональних та місцевих інтересів. Обґрунтовано, що подібне визначення сутності поняття регіональної політики передбачає віднесення до числа суб'єктів регіональної політики представників влади на усіх управлінських рівнях, різних неурядових організацій, а також фізичних осіб, які наділені правом виражати, вберігати та реалізовувати інтереси регіонів. Розкрито головні цілі формування конкурентоспроможної регіональної політики, зокрема формування послідовної державної політики в соціально-економічному, екологічно-просторовому та інших аспектах; покращення конкурентоздатності регіонів; розширення дієвого багатоступеневого урядування. Визначено складові елементи конкурентоспроможної регіональної політики, зокрема національно-управлінська, зовнішньо-економічна, науково-технічна, соціально-економічна та гуманітарно-демографічна політики. Розглянуто принципи формування конкурентоспроможної регіональної політики. Визначено головні напрями конкурентоспроможної регіональної політики. З'ясовано, що з метою забезпечення вдалого формування конкурентоспроможної регіональної політики необхідно оптимізувати та диверсифікувати економічний розвиток територіальних громад. впровадити адаптивні механізми стратегічного планування, забезпечити зростання надходжень до місцевих бюджетів, спрямованих на сприяння розвитку підприємництва, забезпечити сприятливих передумов для реалізації великих проектів, які опираються на міжміській, міжрегіональній і міжнародній співпраці; забезпечити покращення якості технічного потенціалу територій; забезпечити високий рівень ефективності роботи органів місцевого самоврядування шляхом належного кадрового забезпечення, контролю та процедур, спрямованих на подолання корупційних процесів.

Ключові слова: регіональна політика, конкурентоспроможна регіональна політика, цілі, складові елементи, принципи, напрями формування регіональної політики.

Постановка проблеми. На даний час найважливіше завдання роботи системи публічного управління в Україні полягає у забезпеченні сприятливих передумов для активного та раціонального державного та регіонального соціально-економічного розвитку, підвищенні рівня суспільного добробуту, забезпеченні державного гарантування соціальних стандартів для кожної людини не зважаючи на їх місце проживання. В той же час, досить важливо поглибити ринкові зміни відповідно до дієвості використання регіонального потенціалу, покращити ефективність ухвалення управлінських рішень, оптимізувати роботу як державних владних органів, так і органів місцевого самоврядування. Через це, на сьогоднішній день вкрай необхідно зосередитися

над вирішенням проблеми, пов'язаної із формуванням конкурентоспроможної регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовно досліджували проблематику формування регіональної політики такі науковці як З. Варналій, М. Дурман, М. Коваленко, Т. Краснопольська, І. Лаврінець, А. Лелеченко, С. Максименко, Л. Мельнишин та інші. Проте, досі недостатньо дослідженим залишається питання формування регіональної політики, яка б змогла забезпечити найвищий рівень конкурентоспроможності регіонів.

Метою статті є розкриття теоретичних основ формування конкурентоспроможної регіональної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день досить багато науковців досліджують проблематику теоретико-методологічних засад формування конкурентоспроможної регіональної політики. Так, зараз доволі гостро постають проблеми з рівномірністю розвитку регіонів в Україні, що зумовлено не лише різноманітністю умов, але і тенденціями концентрації і децентрації продуктивних сил. Відповідно актуалізується проблема нерівномірного регіонального розвитку, що відноситься до фундаментальних загальносвітових процесів. І, як певний феномен, обумовлена не тільки різноманітністю фізико-географічних, геополітичних, економічних, історичних та багатьох інших умов, але і тенденціями концентрації і децентрації продуктивних сил. Тому практично всі країни вживають заходів щодо стримування міжрегіональних економічних і соціальних відмінностей, здійснюючи ту чи іншу регіональну політику [6, с. 95].

Конкурентоспроможна регіональна політика потребує ґрунтовного удосконалення, пошуку та визначення сучасної моделі єдиної системи логічно взаємозалежних між собою опорних правил, наукових ідей, принципіальних положень та переконань, які віддзеркалюють усі процеси соціально-економічного, суспільно-політичного та іншого характеру. В процесі дослідження теоретичних основ регіональної політики можна помітити, що немає єдиного трактування сутності даного поняття серед науковців.

Так, регіональна політика, за словами С. Максименко, виникла як окрема галузь управління розвитком держави, з усвідомлення того факту, що географічний або просторовий фактор має суттєвий вплив на ефективність економічного розвитку, що зумовлює необхідність вирішення структурних проблем, включаючи ті, які мають просторовий характер [7, с. 12].

Закон України «Про засади державної регіональної політики» дає сучасне визначення регіональної політики як «...системи цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності» [9].

Регіональну політику також вважають як «сферу діяльності з управління економічним,

соціальним, екологічним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті відповідно до заздалегідь розробленої програми. Метою регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, поглиблення процесів ринкової трансформації, підвищення рівня життя населення, забезпечення гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина» [1, с. 19].

Відтак, беручи до уваги все вище наведене можна дійти висновку, що під регіональною політикою варто розуміти своєрідний комплекс цілей та завдань владних органів на державному, регіональному та муніципальному рівнях, а також суб'єктів господарської діяльності, діяльність яких має на меті забезпечити сприятливі передумови для самостійного розвитку територій, територіального соціально-економічного балансу в державі, при цьому дотримуючись державних, регіональних та місцевих інтересів. На нашу думку, подібне визначення сутності поняття регіональної політики передбачає віднесення до числа суб'єктів регіональної політики представників влади на усіх управлінських рівнях, різних неурядових організацій, а також фізичних осіб, які наділені правом виражати, вберігати та реалізовувати інтереси регіонів.

За умови вступу України до ЄС, можна припустити, що регіональна політика отримала нові фінансові інструменти для розвитку територій України. Значна територія нашої держави складається з багатьох територіальних громад, які за статистичними показниками ЄС можуть бути віднесені до так званих «відсталих» регіонів. Відповідно, можна припустити, що Україна могла б отримати значні фінансові ресурси від фонду регіонального розвитку та фонду соціального розвитку, для розвитку регіональної політики [5, с. 113].

Досліджуючи досвід зарубіжних держав можна помітити, що цілі та завдання регіональної політики нечасто збігаються та видозмінюються. Водночас, у всіх державах на світовій арені серед головних цілей регіональної політики варто виокремити такі, як:

- формування та зміцнення цілісної економічної території і забезпечення дотримання соціально-економічних та організаційно-правових засад державності;
- умовне збалансування умов соціально-економічного регіонального розвитку;
- надання пріоритетності розвитку стратегічно важливих для країни регіонів;

– найбільше використання природно-ресурсного потенціалу регіонів;

– запобігання забрудненню довкілля тощо.

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII, метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання [9].

Згідно із Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року є розвиток та єдність, орієнтовані на людину – гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному та просторовому вимірах [10].

Відтак, на нашу думку, із врахуванням вище наведеного, головними цілями формування конкурентоспроможної регіональної політики на сьогоднішній день є:

– формування послідовної державної політики в соціально-економічному, екологічно-просторовому та інших аспектах;

– покращення конкурентоздатності регіонів;

– розширення дієвого багатоступеневого урядування.

Серед складових елементів конкурентоспроможної регіональної політики можна виокремити наступні:

1. Національно-управлінська політика передбачає формування цілісного регіонального управління, узгодженим із завданнями регіонального розвитку, а також дотримання усіх суспільних прав не зважаючи на національність та світогляд людини.

2. Зовнішньоекономічна політика передбачає забезпечення сприятливих передумов для активного розвитку бізнесу, ринкового механізму, залучення капіталовкладень, а також нарощування регіонального експорту.

3. Науково-технічна політика передбачає формулювання переваг регіонів стосовно покращення і поглиблення інноваційно-інвестиційної діяльності.

4. Соціально-економічна політика передбачає забезпечення перспективи для незалежного регіонального розвитку на принципах самофінансування, покращення рівня суспільного життя, дотримання рівноправності громадян у відборі місця проживання, роботи і соціального захисту.

5. Гуманітарно-демографічна політика передбачає сповільнювання депопуляційних та деструктивних явищ в регіоні, покращення духовного суспільного розвитку, а також його морально-фізичного стану.

Ефективне використання внутрішніх потенціалів територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни створить умови для зростання рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, економічному та просторовому вимірах. Регіональна політика дозволяє кожному регіону та громаді ефективно використовувати власний потенціал, переваги, ресурси та можливості на користь розвитку та підвищення якості життя людини та відповідно на користь розвитку всієї України – економічно стабільної, політично та соціально згуртованої держави [8, с. 120].

Конкурентоспроможна регіональна політика повинна формуватися на основі таких принципів:

1. Принцип пріоритетності. Сприяє аранжуванню цілей і завдань соціально-економічного розвитку регіону відповідно до просторової стратегії його комплексного розвитку та реальних виробничо-економічних і ресурсних можливостей, орієнтує на дотримання соціальної спрямованості використання рекреаційних, матеріальних та фінансових ресурсів, а також засобів подальшого розвитку соціальної інфраструктури;

2. Принцип синхронізації дій передбачає здійснення основних реформ, які впливають на соціально-економічний розвиток регіонів, узгодження, пріоритетів і дій центральних, місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування щодо регіонального та місцевого розвитку.

3. Принцип субсидіарності ґрунтується на такому розподілі повноважень між різними рівнями влади, коли надання адміністративних та управлінських послуг максимально наближене до споживача.

4. Принцип єдності регіональної політики суспільства та господарського будівництва. Орієнтує на комплексний підхід до врахування природно-господарських особливостей кожного регіону, завдань його економічного та соціального розвитку; передбачає поєднання економічних методів управління та місцевої ініціативи,

відповідальність місцевих органів управління за комплексний розвиток відповідних регіонів.

5. Принцип пропорційності забезпечення фінансовими ресурсами за рівнями адміністративно-територіальної ієрархії та розширення фінансово-економічної самостійності територіальних одиниць нижнього рівня. Ґрунтується на поєднанні територіального бюджету з позабюджетними фондами комплексного розвитку, що формуються за рахунок діяльності підприємств і коштів населення [3].

Інструменти регіональної політики тісно пов'язані з особливостями регіональної політики певної країни. Перелік інструментів, а також ступінь важливості кожного конкретного інструменту буде змінюватись в різних державах. Проте, з точки зору історичного розвитку виділяють п'ять великих груп інструментів регіональної політики: засоби стримування розміщення нових підприємств у перенаселених районах; просторовий розподіл економічної діяльності держави; фінансове стимулювання компаній; створення інфраструктури; «м'які» заходи стимулювання розвитку [4, с. 195].

Конкурентоспроможна регіональна політика є важливим елементом загальнонаціональної політики, головним завдання якої є забезпечення територіального розвитку згідно із прийнятими державними стратегічними напрямками розвитку держави. Беручи до уваги унікальність та винятковість регіону держави, будь-яку роботу варто виконувати зважаючи на цілий ряд інтересів та своєрідних ознак будь-якого регіону та пріоритетність наявних там проблемних питань. Через це необхідно визначити головні напрями конкурентоспроможної регіональної політики, а саме:

- стимулювання економічного розвитку регіональної економіки, зростання виробничої потужності та покращення ділової активності;
- реалізація різноманітних реформ в регіоні;
- покращення суспільного добробуту та якості надання соціально-гуманітарних послуг;
- забезпечення сприятливих передумов забезпечення життєдіяльності суспільства і охорони навколишнього природного середовища та дотримання принципу енергоресурсозбереження в регіоні;
- покращення інвестиційної привабливості, стимулювання залучення інвестицій з метою виконання різного роду інвестиційних програм;
- реалізація державного регулювання економіки в регіоні та активізація розвитку бізнесу тощо.

Варто відзначити, що Україна почала приділяти значну увагу регіональній політиці після 2014 року, про що може свідчити початок реформи децентралізації, прийняття Закону України «Про засади державної регіональної політики» в 2015 році, утворення Ради соціального розвитку регіонів в вересня 2020 року, тощо. Однак, для ефективного регіонального розвитку потрібне фінансування, залучення інвестицій та розробка ефективних програм, проектів регіонального розвитку. Обмеженість державного та місцевих бюджетів не дає змогу швидкими темпами розвиватися громадам, залучати нові інвестиції, в тому числі, має місце не завжди ефективне управління наявними ресурсами з боку місцевого самоврядування та пошкодження територій через військові дії. Відповідно, в таких умовах, наявність додаткових коштів є необхідною умовою для розвитку, саме кошти структурних фондів Регіонального розвитку ЄС можуть стати ефективним фінансовим інструментом для розвитку регіонів [5, с. 114].

Висновки. Таким чином, зважаючи на все вище наведене можна дійти висновку, що з метою забезпечення вдалого формування конкурентоспроможної регіональної політики необхідно:

- оптимізувати та диверсифікувати економічний розвиток територіальних громад;
- впровадити адаптивні механізми стратегічного планування;
- забезпечити зростання надходжень до місцевих бюджетів, спрямованих на сприяння розвитку підприємництва;
- забезпечити сприятливих передумов для реалізації великих проектів, які опираються на між-міській, міжрегіональній і міжнародній співпраці;
- забезпечити покращення якості технічного потенціалу територій;
- забезпечити високий рівень ефективності роботи органів місцевого самоврядування шляхом належного кадрового забезпечення, контролю та процедур, спрямованих на подолання корупційних процесів.

Відтак, конкурентоспроможної регіональної політики на сьогоднішній день вимагає удосконалення законодавчого забезпечення у багатьох галузях. Така політика має включати в себе такі елементи: інтереси держави, її регіонів та міст, а також інтереси юридичних та фізичних осіб. Водночас формування конкурентоспроможної та диференційовано інтегрованої регіональної політики повинне враховувати ресурсний запас регіонів, їх ризики і місцеві інтереси, відображених у сприйнятті регіонального розвитку.

Список літератури:

1. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія, 2007. 768 с.
2. Дурман М. Взаємозв'язок регіонального розвитку та стратегічного планування: принципи та механізми. *Věda a perspektivy*. 2021. № 2 (2). С. 38–50.
3. Коваленко М.А. Регіональний менеджмент. Херсон. «Олді-плюс». 2004. 304 с.
4. Краснопольська Т.М. Регіональна політика України: типи та інструменти. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 58. С. 189–202.
5. Лаврінець І.О. Основи регіональної політики ЄС :можливості для України. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Випуск 30. С. 111–115.
6. Лелеченко А.П. Регіональна політика як науково-прикладний феномен. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13-14. С. 92–96.
7. Максименко С. Перспективи регіональної політики України в контексті європейського досвіду. Незалежний культурологічний часопис. 2002. № 23. С. 11–14.
8. Мельнишин Л.В. Регіональна політика стосовно сталого розвитку України в контексті європейської інтеграції. Державне управління та місцеве самоврядування. 2020. Вип. 2(45). С. 118–126.
9. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
10. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

Sedelnikov K.K. THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF COMPETITIVE REGIONAL POLICY

The article reveals the theoretical foundations of the formation of a competitive regional policy. The essence of the concept of regional policy is considered. It was determined that regional policy should be understood as a kind of set of goals and tasks of government bodies at the state, regional and municipal levels, as well as subjects of economic activity, the activities of which aim to ensure favorable conditions for the independent development of territories, territorial socio-economic balance in the state, while respecting state, regional and local interests. It is justified that such a definition of the essence of the concept of regional policy involves including among the subjects of regional policy representatives of the authorities at all management levels, various non-governmental organizations, as well as individuals who have the right to express, protect and realize the interests of regions. The main goals of the formation of a competitive regional policy are disclosed, in particular, the formation of a consistent state policy in socio-economic, environmental, spatial and other aspects; improving the competitiveness of regions; expansion of effective multi-level governance. The constituent elements of competitive regional policy, in particular national-management, foreign economic, scientific-technical, socio-economic and humanitarian-demographic policies, are defined. The principles of competitive regional policy formation are considered. The main directions of competitive regional policy are defined. It was found that in order to ensure the successful formation of a competitive regional policy, it is necessary to optimize and diversify the economic development of territorial communities. implement adaptive mechanisms of strategic planning, ensure the growth of revenues to local budgets aimed at promoting the development of entrepreneurship, provide favorable conditions for the implementation of large projects based on intercity, interregional and international cooperation; ensure the improvement of the quality of the technical potential of the territories; ensure a high level of efficiency of local self-government bodies through proper staffing, control and procedures aimed at overcoming corruption processes.

Key words: regional policy, competitive regional policy, goals, components, principles, directions of regional policy formation.